

ADATTÁR.

SZABÓ KÁROLY LEVELEI GYULAI PÁLHOZ.

(Harmadik és befejező közlemény.)

19.

Kolozsvár január 29. 1864.

Kedves barátom!

A minap vettem Benkő Károly özvegye s egyszersmind Szeremley Lajos ügyére vonatkozó leveledet, tegnap pedig b. Bánfi Dezső által a Torma Károlynak elküldendő anyasált köveket. Tudósítottam Benkő Farkast az ügy állásáról, ki anyjával együtt úgy hiszem szorongva várja a segélypénzt. Azt írtad, hogy a 100 frtot jan. 6-dikán utnak indítjátok gr. Mikóhoz, minthogy az özvegy címét nem tudjátok: de bizony a gróf még a minap, mikor beszéltem vele, a pénzt nem kapta. Azon felette csudálkoztam, hogy Benkóné címét nem tudtátok: hát nem kívántad-é fel tőlem az özvegy címét, lakását, életkora, gyermekei száma, életideje stb. táblás kimutatását. Én ezt nagy bajjal megszereztem M. Vásárhelyről, felküldtem, de úgy látom elhányódott. Tehát megírom még egyszer röviden: *Özv. B. Kné. szül. Medgyes Zsuzsánna* lakik *Maros-Szent-Királyon, Maros-Vásárhely tőzomszédságában.* — Szeremley ügyében csak egy pár nappal ezelőtt írtam Bozónak; az efféle levél hatásában én nem sokat hiszek. — Az úr a gazdatiszt követelését nem igen szokta igaznak hinni s örömet soha sem téríti meg. Generositas pedig efféle ügyben a mai korban fehér holló. Azonban megírtam ez ügyben a mit írhattam. Ha Bozó Szeremleyt kielégíti, vagy segíti, az én levelem nélkül is megtette volna; ha másként gondolkozott, úgy hiszem az én levelem nem változtatja meg szándékát.

Torma Károlynak a római köveket postán kiküldtem, s így a teendőket mind eligazítottam.

Rég szándékoztam neked írni s neved napját előre köszönteni: de annyi volt a bajom, hogy a legsürgetősebb levelek megírására is alig gondolhattam. Fogadd hát szívesen utólagos jó kívánataimat.

Rám nézve ez év keservesen kezdődött. Nőm jan. 7. éjjel váratlanul lebetegedvén 8-dikán reggel egy fiút szült, ki aligha volt több idős 8 hónaposnál. Ida dec. végén s jan. elején többször átfázott, félbeteg lett; s ennek tulajdonítható szerencsétlen esete. A gyermek, kit Dezsőnek

kereszteltettünk, elég kifejtett, nagy s különösen igen szép arczu volt, de nem volt életre születve. Szüntelen aludt, soha nem szopott s 16-dikán estve 2 napi kínlődás után kimult. Negyedfél hónap alatt második fiunkat temettük egyazon sírba. — Ida a szülés után egy pár nappal roppant fogfájást kapott; inye feldagadt stb. s miután hitte s utóbb tudta, hogy a gyermek bizonyosan meghal, rendkívül keserves lelki állapotban volt. Magam is mily keserves helyzetben lehettem, a cselédeken kívül házamban senki sem lévén segítségemre, elgondolhatod. — Most már Ida félig meddig magához kezd jönni, vágyik el Kolozsvárról, magammal együtt. — Itt igazán kevés örömöt, annál több keserűséget éreztünk. — Ez a kolozsvári élet engem is megtört testileg lelkileg. — Talán majd csak kitelik nekem is itteni lakásom ideje. — Jövő évben az én praedestinált öt évem lejár, s aztán jön másik öt, másutt, a hová a sors keze hányvet. — Hiszem hogy Erdélyben e néhány évet nem éltem hijában, hasztalan: de nem érezhetem magam *honn*. — Nem itt születtem én, e zordon ég alatt! — De hagyjuk el; te itt születted s még is elköltöztél; úgy hiszem, jól tetted.

Látom, hogy roppantot bírsz dolgozni; irigyellek. Én itt mechanikus, lélekölő, fárasztó, egyhangú munkával terhelve, szellemi dermedtségbe kezdek esni.

A mult hónapok valamelyikén olvastam egy kis emlékbeszédet a múzeumi ülésben Benkő Károly felett; Csengerynek szántam; nem tehetem hogy felküldjem; muzeumi tisztviselő vagyok; erdélyi hazafinak kell lennem; a cikknek sorsa az, hogy eltemessem a legjobb esetben jövő évre megjelenendő muzeumi évkönyv unicumszerű ritkaságú lapjaiba. Pedig mikor felolvastam, egyik erdélyi magyar lap sem emlékezett meg róla egy betűvel sem.

Mikor fogsz a népdalok szerkesztéséhez. Hiszem hogy ezt a terhet nyakadba róják, s gondolom, hogy ha a székelvföldről az újabb időben annyit bírtak közölni, te is csak tudnál Magyarországról valamit producálni.

Vágyom látni a Thaly Kálmán régi dal-gyűjteményét, melyért az Akadémia őt taggá választotta a történeti szakosztályba. — Valami rendkívűlinek kell lenni e gyűjteményben. De még sem gondolom, hogy nagyon sokkal súlyosabb lenne tudományos tekintetben, mint péld. Kőváry munkáinak tömege, kinek neve a választáskor az Akademiában még csak szóba sem jött (?).

Kazinczy G. akad. emlékbeszédében rendkívül gyönyörködöm. Alig várom hogy végét olvashassam.

A Koszorút az idén könyvtárunk kapja; a tavalyi második fél-évet, melyet nem kaptunk, kérném utólagosan, ha lehetne. — A febr. 15-kén tartandó muzeumi közgyűlés után azonnal dolgozok bele egy pár rövid cikket régi m. irodalmi könyvkincseinkről. Ebből azt hiszem kevés is sok lesz; ha egy pár cikket felküldök, tudósítatok minél előbb, használható lesz-é s kell-é belőle több? Sok, tudom, a mi publicumunknak nem kell; az archaeológiának talán lehet keletet csinálni köztünk nagybajjal; a magyar bibliographiának még nem jött el az ideje.

A fenékgig kiapadt s mint sejtem örökös aszkórbán sínleendő muzeumi pénztár várja s epedve várja valahára talán megkezdhető gyűjtői munkásságod kézzel fogható eredményét. Nagy szárazság idején a haratcseppek is sokat érnek.

Mikor ültök be a m. akademia fényes palotájába? Az öreg Brassai bácsit aligha látjátok meg benne. Úgy sejtem nagyon megrestelte akadémiai tagságát. Ezt még most csak neked írom; majd kimondja az öreg annak idejében, mit gondol.

A lengyel-ügyről szóló cikkemet, mint Nagy Miklós írja, talán a B. P. Szemle felveszi; nem lesz-e nagyon késő s korszerűtlen? — Csak Isten erőt egészséget adjon, folytatom a Szemlében a vezérek korát; a nyáron Taks korát, mely azt hiszem a többinél jóval érdekesebb lesz, sok új adatom s új kombinációm lévén, Csengery *bizonyosan* adhatja; egy-két hét alatt úgy hiszem kiépülök testi s lelki bágyadtságomból, (néhány nappal ezelőtt torokfájásban lázas álmokkal vesződtem) s akkor ha a sors nyugton enged dolgoznom, munkához látok; megkísértem mit bírok. Csak volna, a mi Erdélyben lelkemet emelné, ne nyomná! — De tavasszal, ha alkalom lesz rá, elmegyek a debreczeni prot. írói gyűlésre; ott uj levegőt szívok.

Attila-mondámat kinyomatta Pfeifer Emichnél úgy, hogy csak a Geibel-féle Esztergomban nyomott Attila lehet nála ocsmányabb. Lelkemre mondom, szegyenlek belőlök Parisba Thierrynek egy-egy példányt küldeni. — S ti a Koszoróban a kiállítást még csak meg sem róttátok! Fatumom van nekem e fordításaimmal. De csak adná ki Thierry munkája 2-dik javított kiadását; akkor az egészet lefordítva talán tisztességesebb kiállításban tenném közzé, ha ugyan akadna rá kiadóm, s a kiadónak lenne kilátása a közönség pártolására (?).

Látod mennyit összeírok én, ha egyszer valahára elszántam magamat a levélírássra; kövesd jó példámat s örvendeztess meg ha csak ritkán is, egy egy nem éppen rövid leveleddel.

Nőmmel együtt, ki most már bár gyengén de fenvan, magadat, nőddel együtt szívesen köszöntve s családotban minél több örömet kívánva maradok

igaz barátod
Szabó Károly mk.

20.

Kolozsvár jan. 17. 1865.

Kedves barátom!

Rég vártam és várom válaszodat hozzád, ha jól emlékszem, nov. végéről, vagy dec. elejéről írt levelemre, az írói segélyegyleti ügyre nézve. Hallgatásodat nem tudom mire magyarázni. Csak talán nem neheztelsz rám a Brassai bácsi nótája miatt? Mikor ő ennek másolatát tőlem el kérte, nem is tudtam, mire akarja használni. Azt se hiszem, hogy bosszantásnak vetted volna, hogy e nótát, Lupuj vajda énekével együtt, gyűjteményed számára megküldtem? Hogy roppant sok dolgod van, azt hiszem sőt tudom: de azt nem hihetem, hogy ha igazán akarsz, néhány percet ne szakaszthass arra, hogy a hozzád intézett egy pár kérdésre,

— gr. Mikónak is volt hozzád kérése, melynek megírását rám bízta —
egy pár sorral a lehető legrövidebben válaszolj.

Igy vagytok ti boldog büszke pestiek! A fővárosi élet zajában a szegény vidéki ember alkalmatlan zörgését a fűetek mellett eresztitek el; még szóba állni is resteltek velünk. De tréfa a mi tréfa, eddigi hallgatásodat veszem és magyarázom úgy a hogy akarod; de ha még tovább is hallgatsz, hallgatásodat értem úgy, a hogy értenem kell, és soha többé nem alkalmatlankodom nálad.

Az írói segélyegylet részére teendő alapítvány ügye nagyon is érdekel; mert anyám, kivel ez ügyben a múlt nyáron beszéltem, azt gondolhatja, hogy én e szándékomról, melylyel szegény atyám ohajtását akarnám teljesíteni, csak a levegőbe beszéltem. — Azért légy szíves az ez ügyben teendők iránt előbbi levelem értelmében tájékozni.

Még egy kérésem van hozzád. Csengerynek szánt cikkem végső átdolgozását és letisztázását sok más közbejött bajom miatt e hónap közepére el nem végezhettem. A cikk »Taks kora« sokkal hosszabbra ütött ki, mint eleinte gondoltam. Csak e hónap végével küldhetem fel. A hivatalommal járó szünteleni zaklatás miatt csak éjjel dolgozhatom, s tudod, hogy én nem tudok s nem akarok sebesen dolgozni. A cikk egy részét, a 954-diki németországi hadjáratot s az augsburgi csatát, a múlt héten felolvastam mutatványúl a muzeum tudom. ülésén. A közönségnek tetszett; magam is meg vagyok vele elégedve. De sokat is ráspolyoztam rajta. Kérd meg nevemben Csengeryt csak egy pár heti szíves türelemre. Februárius első napjaiban a cikk — 3—4 nyomtatott ívnyi — Pesten lesz.

Ne vedd rossz neven alkalmatlankodásomat és zsémbelésemet. Nekem az esik rosszul, olykor fűnek fának, ismerősnek ismeretlennek, kell hivatalosan kutatnom, olykor egész napokat elvesztegetnem, s neked csak egy szavad sincs hozzám, még mint könyvtárnokhoz sem.

Válaszodat szívesen kérve s úgy szólván erőszakolva magadnak s családodnak minden jót kívánva maradok

régi jó barátod
Szabó Károly mk.

21.

Kolozsvár oct. 25. 1867.

Kedves barátom!

Azt hiszem érdekelni fog tudni, mint mennek nálunk a választási mozgalmak, azért röviden tudósítlak az eddig történekről.

Vasárnap a baloldal, — melynek hívei régebben Sámit hosszasan erőltették a föllépésre, ki *mindig* határozottan ellentmondott követte jelöltetésének, — értekezletet tartván, Sámit meghívta gyűlésbe s elnökké kiáltotta. Az értekezlet állott mintegy 25—30 választóból és egykét száz fiatal emberből. Itt elhatározták, hogy a párt igyekezzék baloldali követet választani, jeiöltül tüzték ki ifj. Kossuth Lajost, s csütörtökre általános választói értekezlet összehívásában állapodtak meg.

Tegnap d. u. ezen értekezlet megtartott. A redout-termét egy órával elébb elfoglalta s csaknem egészen tele ülte a lyceumi s aka-

démiai s egyéb ifjúság. Választó aligha lehetett 70—80 körül s ezek közt baloldali bizonyosan a kisebb rész. Mikor én a gyűlésbe kissé későn megérkeztem, már akkor Pozsgai vezérszónok indítványára meg volt híva a gyűlés elnökül Bernát ugyancsak Pozsgai által vezetett deputatio által. Beléptemkor Pozsgai declamált Kossuth az apa s a fiú mellett, iszonyú nevetséges pathoszszal, fej- és lábregésekkel; egyes mondatokra mondva csinált óriási ordítózó éljenzés; alak, szónoklat valódi comicum volt. Ezután handabandázott egy Zöld nevű jogász, Csiszár kapitány fáklyás zenéjének utcai szónoka; soha annyi zöldet, értelmetlen gallimathiaszt életemben nem hallottam, de azért egy egy sületlen phrasisra volt iszonyú ordítás, tombolás, zaj, közbe közbe egy Dézsi nevű utcai s kocsmai kortes vad bivaly bőgéséhez hasonló bömbölése. A comicum gyakran tetőpontot ért; maga az elnök épen a gyűlés modorához illő tapintatossággal járt el, midőn a választók folytonos mély hallgatása után declarálta, hogy nincs mit csinálni az értekezletnek, mert a választók egy értelemmel az ifj. Kossuth mellett vannak.

Természetes, hogy ebben a conventiculumban a választó magát otthon nem érezvén mind hallgatott, a comoediát nevette, fölkeltünk és mentünk. Ekkor lépett fel Sámi, s a grádiacról visszatértünk. Hosszas beszéd után, melyben Kossuth érdemeit elismerte, de jelenre s jövőre mint a békés fejlődés embere nyilatkozott, az elnököt felszólította, mondja meg, elfogadja-e ifj. K. L. a jelöltséget. Lőn kiabálás: igen, igen, itt a telegramm. Az elnök nagyvontatva kihuzza zsebéből a telegrammot, de ő, ugymond, nem tudja, mi van benne; mert olaszul van, a ki érti, olvassa. Uj comicum, hosszas csendesség, senki nem akarja magyarázni. Végre Finály odalépvén, elolvassa elébb olaszul, azután magyarul. Értelme röviden az, hogy örvend rajta, h. Erdély fővárosa a teljes 1848 mellett van, de ő mig 1848. teljesen vissza nincs állítva, a követséget nem fogadhatja el. De azért csak kiabálják, hogy éljen. Sámi kérdi, pusztá demonstratiót akar-e a közönség a ministerium ellen, melyet véd azért, hogy rögtön mindent nem tehet, stb. Kérdi ki ismeri az ifj. K. elveit; ő apa érdemeiért fiút meg nem választ; ő elv mellett harcol, nem személyért, nem tüntet stb. Ő ha más párton van is, Kolozsvárnak érett eszű, önálló gondolkozású polgárait nem kárhoztatja, ha mint eddig úgy ezután 4-edszer vagy ötödször is jobb oldali követet küldenek, igaz, hogy ő ha nem nyilván, de magánosan egyes őt megkérdező polgárok-nak jobb oldali követet ajánlott stb.

Sámi beszéde közben mikor fordítani akart a dolgon, Zöld declamálni akart, félbe akarta szakasztani; én voltam kénytelen, mikor már nem állhattam, közbe kiáltva a vélemény nyilvánítás szabadsága mellett felszólani s Sámit a folytatásra felkérni; Zöld később ujra ágálni kezdvén, megkérdeztem tőle, a kolozsv. választók gyűlése-e ez; ő azt mondta, hogy ez népgyűlés, mi ellen tiltakoztam; a zaj nagy volt, Zöld kiabálta, hogy Sámi kétkulacos stb. Az elnök végre is kimondván, hogy (csak azért is) *éljen*, részint boszankodva részint nevetve eloszlottunk.

Hogy a te neved itt elő nem fordult, nézetem szerint jól történt; lett volna még nagyobb zaj s bizonyos scandalum. Szász Gerő volt

megbízva, hogy szóljon és ajánljon, de ő megtudván, mi foly az ifjúság, sőt talán a külvárosi nép közt, Sáminak előre levelet írt, hogy válaszszanak más tekintélyesebb ajánlót, mert ő, a dolgok jelen állásában, neked nem használhat, magát pedig tönkre tenné.

Ebben a gyűlésben okos ember nem szólhatott. Sámi gyomrából megundorodott a baloldal kolozsvári repraesentansaitól és a szabadelvűséget ordítózó türelmetlen ifjúságtól.

Még egyet jó tudni. Az ifjúságot, mit bizonyosan tudtam néhány tanulótlól még délelőtt, Kőváry rendelte fel, hogy jókor jelenjen meg s fogjon helyet. Ezt akkor nem értettem. Csak a gyűlés után tudtam meg, hogy ő magát akarta ajánlatni s velők éljeneztetni; Kovács Anti lett volna az ajánló; de mint a te pártod, úgy ő is jobbnak látta hallgatni.

Az ifjúság, mint mondják, az estve klubbozott és ivott Biasinínál, ki így akar bejutni a centumpaterek közzé, lévén még vagy 7—8 üres hely. Himmelstein kávéháza, ki a városi tisztválasztáson is 10—20 részeges mesterember s utczataposó kortesével nagyban bujtogatott az együgyű külvárosi nép közt, mindent el fog követni, a mit kiabálással és bujtogatással lehet: de a szavazásnál még sem hiszem, hogy győzhessenek. Az értelmiség, a vagyonos közép osztály, a mesteremberek czéhei csaknem kivétel nélkül ellene vannak az üres és haszontalan demonstratióknak; a tudatlan népről nem mernék jót állni, hogy nem izgatják-é fel az óriás torkú és itató kortesek. Azt mondják, pénz is van, ha kell, Biasinínál, Izainál, Himmelsteinnél stb. Gyönyörű baloldal!

A jobb oldal az igaz, hogy lassú és még eddig tevékenytelen; de úgy látom bízik magában a szavazásnál. Nem is hiszem, hogy Csernátonyt fogjunk.

Isten megáldjon!

Igaz barátod
Szabó Károly mk.

NB. Ezt csak a te tájékoztatásodra írtam; majd írnak *publice* a kolozsvári lapok.

U. I. A baloldali ifjúság meghevesítésére sokat tett a pesti lapok határozott nyilatkozata, hogy Sámi *visszalépett*, hogy a te választatásod *bizonyos*. — A magok lábán akarnak járni, mint Bernát elnök mondá.

22.

Kolozsvár febr. 16. 1871.

Édes barátom!

Hidd el, tudtam volna felelni bosszantani akaró sürgönyödre, mely, minthogy éjfél után vertek föl velem az ágyból, mikor éppen a kéziratárban történt áthülésem után magamat jól kiizzasztottam, szerencsére csak egy pár heti köhögésembe került: de nekem az efféle multságban nem telik örööm.

Tudom, hogy legügyesebben megfeleltem sürgönyödre, ha mint eddig, úgy ezután is folyvást hallgatok: azonban nem akartalak végkép megfosztani attól az örömtől, hogy meg légy győződve sürgönyöd hatásáról, a mennyiben láthatod, hogy még néhány hónap mulva is reflectálok rá.

Most már elérkezettnek láttam az időt, melyben sürgős kérdésre határozott választ tudok adni, hogy t. i. sem te, sem én nem érjük meg (de még a jövő nemzedék is örüljön, ha megéri), hogy az erd. muzeumi könyvtár catalogusa az olv. szoba asztalán nyomtatásban heverjen. Oka igen egyszerű. 1871-diki évi költségvetésünk kézzelfogható s elvitathatatlan deficitet mutat, jöllehet minden levonást megtettünk; a könyvtár évi átalányát 1000 frtról 500-ra, a régiség- és éremtárát 100 frtra szállítottuk s a természetiek tására kevesebbet vettünk föl, mint a mennyit a megvásárolt Herbich- és Bielz-féle gyűjtemények árából (ha ezek 5600 frt árát 6 évre fölosztva fizetnők is, holott még ezen a tavaszon mind ki kell fizetnünk) 1871-re fizetni tartoznánk.

Brassai végképen lemondott, lemondását írásban beadta; április 2-dikán (mert 1-sején nem indul) itt hagyja Kolozsvárt. A helybeli s ezek után a pesti és bécsi hírlapok közleményei hatottak rá: Én csak azt mondom, hogy, ha az öreg elmegy, lesz abban a muzeumkertben olyan amabilis confusio, olyan fejetlenlábság, a milyen az öreg idejében nem volt.

Egyébiránt Hermann is készül elhagyni intézetünket, csak az a baja, hogy 600 ft előleggel pénztárunknak adós; de ha ezt lefizetheti, július 1-sején, a mint mondja, távozik.

Herbich 800 frtra s 200 ft szálláspénzre emelendő fizetéssel (eddig neki 400 ftot adtunk, s Brassai adott a magáéból 300 ftot és ingyen szállást) megmarad ugyan nálunk, de minthogy ebből nagy családjával lehetetlen megélnie, oly feltétellel marad meg, hogy a m. földtani társulatnak is dolgozik Erdély geológiai fölvételében, azaz, tavasztól őszig vidéken lesz.

No már most ki lesz felelős az összes természetiek táráról, ki ügyel fel a kertre, s ha Brassai és Hermann elmegy, hol kapunk mi 1000 és 800 frta szaktudósokat s munkás embereket?

Az igaz, hogy a mostani közgyűlésnek éppen Nagy Péter másod alelnökünk indítványa folytán elő lesz terjesztve, hogy a muzeum-egyesület 11 év eltelte után igyekezzék, úgy a hogy lehet, megalakulásakor nyomtatásban közzétett ígéretét beváltani, melyről eddig soha senki egy szóval sem emlékezett, hogy t. i. az 1859-ben megállapított fizetést csak ideiglenesnek tekintti, s mihelyt módjában lesz megjavítja. Most tehát, fizetés felemelésről, alap hiányában, szó sem lehetvén, az indítvány szerint legalább drágasági pótlékot kellene adni a közgyűlésnek 20 százalékot, s ezt is csak a főtisztviselőknek. No ez az indítvány éppen a legjobbkor jó, mikor intézetünk a mindennapi kiadást sem képes fedezni s a deficit a napnál világosabb.

Reménykedhetünk mi, hogy az országgyűlés, a kormány majd talán valahára kiségit bennünket a bajból: de ezzel a reménnyel bizony meg nem élünk. Én legalább, a mint az ország dolgai most folynak, erre az orsz. segélyre gondolni sem tudok, s ezért az egész reménységért nem adnék egy pipa dohányt.

Hogy ily körülmények közt magam is meddig bírom a kitarást az erd. Muzeum mellett, az »az istenek térdein fekszik«, mint Homérosz

mondja. De annyi bizonyos, hogy nem ok nélkül félek attól, hogy végtére is az egyszerű cigány lovának sorsára találok jutni.

Mind ezeket nem azért írom, hogy újságba tedd, mint Szász Béla tette, ki a Kelet ujdonságaiban már Pestre költözködtetett. Csak meg akartalak győzni arról, hogy a nyomtatott catalogust akár tőlem akár az erd. Muzeumegyesülettől híjában várod. Nem éred azt meg hajasan, kopaszon is bajosan!

Ha te a catalogust várod, én is várom a Kisfaludy-társaság népdalgyűjteményt, melyben azt hiszem gyönyörűségemet fogom találni.

Azt hiszem, hogy az írói segélyegylet pénztárába befizetted helyettem 1870-re járó 10 ft tartozásomat, legalább engem mint hátralékost nem sürgettek meg érte. Ha megtetted, szívesen köszönöm, s örvendek, ha ez a népdalok honorariumából is kitelik.

Olvasom, hogy a Kisfaludy társaság lakomáján vígan voltatok; bizony pedig nem tudom, hogy a magyar irodalom embereinek éppen most mi okuk lehet az örvendezésre. Azt azonban megengedem, hogy a bor hevít s a feketét is rózsaszínben láttatja. Magam részéről se nemzetiségünk se irodalmunk jelenét és jövőjét nem bírom rózsaszínben látni; kezdek ebben a mi alkotmányos világunkban jövőnk iránt mind inkább pessimista lenni. Olykor olykor elgondolom, hogy talán nem ártana ennek a mi fajunknak, hogy ha a német nem nagyokosan, szép módjával, szép szóval, vinne bennünket oda a hova ő akarja, hanem directe támadná meg nemzetiségünket és jogainkat. Na de talán még ez is nem mult el örökre. A dicsőségétől bőrébe nem férő nagy culturnemzettől még sokat megérhetünk. Terjeszteni kell a Bismarck féle német civilizációt a Duna völgyén le a Fekete tengerig.

Tudom, hogy nagyon rossz levelező vagy, s így megsugom, hogy semmivel sem leprél meg inkább, mint ha levelemre — ha nem depeschben is — válaszolni találnál.

De azért jó barátok maradhatunk.

régi barátod
Szabó Károly mk.

23.

Kolozsvár jul. 21. 1873.

Kedves barátom!

Vártam, hogy Erdélyben a nyáron találkozzunk; most már tudom, hogy ebből mostanában semmi sem lesz. Azért e néhány sorral megkereslek.

Nem tudom, hogy az írói segélyegylet részére 200 ftos alapítványom kamatjával csak a jelen évre vagy a multra is vagyok-e adós? Légy szíves ennek utánna nézni s nekem megírni. Ha elébb nem, sept 1-jén, ha Nyitrára elmehetek, a hátralékot le szándékozom fizetni.

Bátyám még májusban Pesten jártom előtt megbízott, tudjam meg tőled, kaptad-e s használhatod-e valami fordításait Bürger költeményeiből; én biz ezt akkor megkérdezni elfelejtettem. Igen megköszönöm, ha erről is írsz akár nekem akár neki egy pár sort.

Nálunk a cholera tartja a várost és a vidéket levertségben s egyetemi tanártársaink »nagyságos« ügye a sajtót és közönséget izgalomban.

Képzelem, mennyit nevensz e comicus, de valósággal egyetemünkre igen sajnós, sőt botrányos casuson. Mi a kik hallgatunk s hallgatva kiáltunk, ártatlanok volnánk a dologban; (mi is húszan vagyunk mint declarans collegáink) de mit tegyünk? hagyjuk lezajlani ezt a nevetséges zivatart; ha felszólalnánk, csak olajat öntenénk a tűzre. — Az egészben az lenne a legszomorúbb, s egyetemünk különben biztos jövőjére nézve az lenne valóságos csapás, ha éppen ezen hitvány kérdés miatt személyes meghasonlás és pártoskodás fejlődne ki a tanári karban. — Bár nagy eszmékért, nagy elvekért küzdenénk! de ilyen semmiségért harcolni szégyenletes multság. De ha az illetők nem tudtak hallgatni, vagy higgadtan komolyan beszélni, most már nincs egyéb hátra, mint Kolozsvár, Pest, Bécs s a külföld hírlapjainak szitkát, mocskát szenvedni. A kinek nem inge, nem veszi magára.

Isten minden jóval áldjon meg!

igaz barátod
Szabó Károly mk.

24.

Kolozsvár 1877. febr. 22.

Kedves barátom!

Közelebről vett leveledben néhány kérdést intéztél hozzám, melyekre ezennel válaszolok.

Pestre a szünidő előtt és így júliusig nem szándékozom felmenni. A husvétii szünidőt, mintegy 10 napot, Brassóban szeretném tölteni, az ottani levéltár székelv okleveleit másolva. Azután június végéig az egyetemen és a tanári vizsgákkal leszek elfoglalva. Azt hiszem, hogy Pestre csak a tört. társulat kirándulása alkalmával, augusztusban mehetek fel.

A gr. Teleki D. sajtó alatt lévő munkájából eddig 10—11 ív van kiszedve, gondolom martius vége felé megjelenhetik a könyv. Azontúl a tavasszal júliusig a könyvtár dolga nagyon elfoglal, s bibliogr. munkám correcturájával lesz sok dolgom; úgy hogy én a gr. Teleki D. kiadandó munkáival csak a szünidőben foglalkozhatom, annyival is inkább, mert a kéziratok még mind Gernyeszegen vannak, s azokat a grófné egy általa készítettendő szekrényben csak egy két hónap mulva küldeti be az erd. Muzeumba. Én egyébiránt sem vagyok értesülve, hogy a család tagjai a válogatott munkák kiadását igen sürgetnék és siettetni kívánnák.

Ha tervedet e kiadás iránt megírod, azzal igen le fogsz kötelezni.

Mint Fraknai levéléből tudom, munkám nyomatását az Akadémia már elrendelte s talán még e hónap végén kapok is correcturát. Szeretném, ha ezen a munkán néhány hónap alatt áteshetném s egyébre fordíthatnám, a mi kis szabad időm lesz. Ha minden hónapban 5—6 ívet nyomnának, öszre az egész megjelenhetnék. Ennek különösen az irodalomtörténet tanárai és művelői s a könyvtárnokok vehetik majd hasznát. A könyv az Akadémiának sokba fog kerülni a költséges kiállítás miatt; nagy keletre nem számíthatni: de azt hiszem, még sem vesz kárba a kiadott pénz.

Szívesen köszönt s minden jót kíván

barátod
Szabó Károly mk.

25.

Kolozsvár 1877. marc. 20.

Kedves barátom!

Ma küldtem vissza a gr. Teleki Domokos munkája két utolsó ívének correcturáját, a címlappal és az Olvasóhoz általam intézett néhány sorral.

Minthogy én szombaton, 24-dikén, ha valami akadály nem gátol, Brassóba szándékozom a levéltárban székely okleveleket másolni, s addig a 2 utolsó ív correcturáját (valamint a címlapét és előszóét) aligha kaphatom meg; Brassóból pedig csak april. 2. 3. körül érkezem vissza: kérek, hogy ha a munka megjelenését siettetni jónak látod, légy szíves a 2 utolsó ív, a címlap és előszó legutolsó *revisióját* megtenni, s ez esetben intézkedjél az írói segélyegylet érdekében a további teendőkről.

Hogy a borítékra a könyv ára, s a cél, melyre a jövedelem fordítatik, hogy és mint legyen kitéve, abban nem avatkozom; én az előszóban röviden megemlítettem, hogy az egész bejövendő összeg az írói segélyegyletnek van följánlva.

Ha hazajöveletem megvárni nem tartod későnek, intézkedjél úgy, hogy az utolsó *revisiót* aprilis 3-dikán küldjék le hozzám a nyomdából.

Akkorra talán a »Régi magyar könyvtár« correcturájából is megkaphatom az első ívet.

Ezt már igazán régóta várom; bár a nyomtatás, ha egyszer megindulhat, gyorsan haladhatna.

Légy olyan jó, nézz utána ennek az ügynek is, s indítsd a dolgot kerékvágásba. A betük öntésén kívül más akadályt gondolni sem tudok.

Szívesen köszönt

régí barátod

Szabó Károly mk.

Siettesd munkám nyomtatását, hogy septemberre, a tanév megnyíltára, megjelenhessék. Hiszem, hogy régi irodalmi tanulmányaid közben te is gyakran hasznát veheted.

Sz. K.

26.

Kolozsvár 1877. ápr. 4.

Kedves barátom!

Tegnap jöttem vissza Brassóból s ma küldtem vissza a nyomdába gr. Teleki Domokos munkájából a címlap s az olvasóhoz intézett előszó *revisióját*.

E szerint a munka a címlap s a boríték kinyomása után egy pár nap múlva megjelenhetik.

Hogy a borítékra az ár kitéssék-é, hogy a példányok kezelése s eladása hogy és mint történjék, ez iránt, mint az írói segélyegylet titkára, légy szíves az intézkedéseket megtenni, valamint a grófi család számára küldendő példányokat is rendeltetésök helyére juttatni.

Hogy a példányok elkeljenek s az írói segélyegylet jelentékenyebb összeghez juthasson, arra nézve a bizományos könyvtáros ügyessége s a lapokban megjelenendő ismertetések sokat tehetnek. Mi e tekintetben a teendő, ezt te bizonyosan jobban tudod, mint én.

Könyvészeti munkából az első ív correcturáját mind hijában várom. — Mi lehet az akadály, képzelni sem tudom. Kérlek, nézz utána a dolognak. Ohajtanám, hogy e munka őszre megjelenhetnék. Kilencz hónapja, hogy a kéziratot a nyomdába letettem, s még csak az első betű sem született meg belőle.

A tört. társulat vidéki gyűlése alkalmával felmegyek Pestre (hihetőleg augusztusban); akkorra ohajtanám, hogy a munkának legalább fele ki lenne szedve.

Isten minden jóval áldjon meg!

igaz barátod
Szabó Károly mk.

27.

Kolozsvár 1877. máj. 30.

Kedves barátom!

Sok dolgom miatt eddig elfelejtkeztem a gr. Teleki Domokos munkája ügyében egy pár sort írni.

Egy pár héttel ezelőtt Gálfi Sándor, a grófi család praefectusa, arra kért, írjak neked, hogy küldess Gernyeszegre a grófnénak 20 példányt, hogy a rokonoknak elajándékozza. Az egész kiállítási költséget a grófné fizette; ez a kívánsága nagyon is méltányos. Azt hiszem ezóta meg is történt az elküldés; ha a grófné példányokat nem kapott volna, légy szíves minél előbb küldetni.

Továbbá a grófné kívánja, hogy a pesti és kolozsvári lapok szerkesztői kapjanak példányokat, hogy a munkát ismertessék. Ez magának az írói segélyegyletnek is érdekében áll. Szilágyi Sándor tegnapi leveléből látom, hogy ő mint a Századok szerkesztője még példányt nem kapott. Pedig ő ingyen hirdetné a nagyon is olvasott Századokban. Légy olyan jó, tésd meg az intézkedéseket, különben a sajtó tudomást sem vesz a könyvről. Az *Ébredés* szerkesztője a grófnétől kérte el saját példányát s írt valamit lapjában róla, de a mint hallom (nem olvastam) a néhai gróf szellemét félre értve.

Munkám nyomtatásának megkezdését minden nap várom. Miért halad . . . nem tudhatom.

Az egyházkerületi közgyűlés alatt igen sok dolgom van; e néhány sort is alig érkezem írni.

Isten megáldjon!

régi barátod
Szabó Károly mk.

Közli: VÉRTESY JENŐ.

HÁROM ISMERETLEN SÁROSPATAKI ISKOLAI VÍGJÁTÉK.

A sárospataki prot. iskolai drámák közül eddig csupán csak öt volt ismeretes. Hármat¹ Bernáth Lajos adott ki *Prot. iskoladrámák* című, 1903-ban Budapesten megjelent kötetében; egyet² Szilády

¹ *Szathmári Paks Sámuel*: Phaedrának szomorú története. 1772—3. — Pandorának históriája. 1773—4. — *Ákáb István*: Eneás és Didó. 1784.

² *Láczai József*: Lapsus protoplastae 1788.